

УДК 339.972

Ю. Л. Грінченко

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ПРОБЛЕМА ОПТИМАЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНОЇ КООРДИНАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

У статті розглядаються принципи та методи міжнародного співробітництва в сфері координації національних економічних політик. Найбільшого прогресу в цій сфері було досягнуто в Європейському Союзі, а особливо в межах економічного та валютного союзу (зони євро). Але економічна криза, яка переросла у боргову, поставила питання щодо ефективності подібної координації. Зона оптимальних рішень в сфері міжнародного економічного співробітництва залежить від компромісу щодо цілей економічної політики та наявності відповідної інституційної інфраструктури для впровадження координації та її оптимізації.

Ключові слова: макроекономічна політика, валютно-фінансова політика, бюджетна політика, економічний та валютний союз, міжнародна економічна координація, принцип оптимальності, рівновага Неша.

Підвищення темпів інтернаціоналізації світової економіки протягом 1990–2000-х років, динамічний розвиток світових ринків поставили питання щодо координації національних економічних політик на глобальному рівні. Але глобальна економічна криза, що розпочалася у 2008 році, виявила неспроможність ключових економік світу розробити скоординований план антикризових заходів або просто узгодити національні економічні політики. Жорстка боргова криза, що проявилася насамперед серед країн Європейського Союзу, стала свідченням відсутності ефективного механізму координації бюджетної та монетарної політики навіть в умовах тісної політико-економічної інтеграції. Зона євро, у межах якої монетарна політика впроваджується наднаціональним органом, а саме Європейським Центральним банком, стала прикладом неефективної координації між урядами країн-членів щодо економічної політики [1, с. 27]. Замість того, щоб стати зразком міжнародної співпраці, зона євро розглядається майже як одна з головних причин розгортання боргової кризи.

Глибока економічна криза продемонструвала суттєві розбіжності щодо принципів та інструментів здійснення національної економічної політики. Стала очевидною відсутність належної інституційної структури, за допомогою якої країни могли б здійснювати координацію бюджетної та монетарної політики. До того ж в кризу економічні інтереси країн вступили у конфлікт, але в умовах інтернаціоналізації світового господарства, що обумовлює високий ступінь залежності національних економік одна від одної, вирішення цього конфлікту полягає саме у спільних діях в сфері макроекономічного регулювання [2, с. 4]. Застосування принципів теорії оптимізації дозволяє розробити основні підходи щодо подібної координації.

За відсутністю інституцій, які б могли взяти повноваження по координації національних політик, концепція рівноваги може слугувати наріжним каменем міжнародної системи координації макроекономічних політик.

Проблематиці міжнародної координації в сфері макроекономічної політики присвячено багато робіт вітчизняних та зарубіжних авторів, зокрема І. В. Бураковського, С. Г. Веселовського, С. Д. Годуна, Р. О. Заблоцької, В. В. Копійки, В. Ю. Крушинського, Д. А. Лук'яненка, З. О. Луцишин, А. С. Філіпенка, М. Агліетти, П. Артюса, С. Ейффінгера, Л. Смагі, Ж. Тронтьона, Я. Де Хаана, Д. Шмідтхена.

Мета статті полягає у визначенні умов ефективної координації національних економічних політик на основі принципів оптимізації та рівноваги. Розуміння взаємозалежності, спільності та розбіжності цілей стає основою для розробки дієвого механізму прийняття та реалізації рішень щодо координації національних політик. В залежності від умов та цілей макроекономічного регулювання такий механізм може бути гнучким або жорстким, що суттєво впливає на зміст національної економічної політики.

З економічної точки зору, інституціональна структура ЄС повинна, перш за все, забезпечувати високий рівень координації між національними політиками країн союзу. Це пов'язано з тим, що інакше вигоди від інтеграції будуть меншими, а втрати — вищими. Але постає питання, яким саме повинен бути рівень координації. Безумовно, структура національних економік європейських країн є неоднаковою, національні уряди по-різному використовують інструменти економічних політик, поведінка економічних агентів різних країн також має свої відмінності. Процес конвергенції так і не було завершено.

В умовах економічного та валютного союзу відбулася централізація монетарної політики, яку тепер незалежно від будь-якого іншого органу проводить Європейський Центральний Банк. Цілі ЄЦБ, проголошені в його статуті, — цінова стабільність та сприяння економічному розвитку країн ЄС в тій мірі, в якій це не перешкоджає ціновій стабільності. Вплив бюджетної політики на національну економіку стає менш однозначним після створення Економічного валютного союзу (ЕВС). Бюджетна експансія не веде до адекватного зростання національного попиту, тому що вільний рух капіталів, товарів, послуг та робочої сили сприяє «переливанню» позитивних ефектів такої експансії на інші національні економіки. Але зростання державної заборгованості за таких умов не веде до підвищення ставки відсотка, тому що притік капіталу допомагає фінансувати державні витрати. Отже, централізована монетарна політика не може бути ефективним інструментом забезпечення економічних інтересів країн, якщо ці інтереси не є гомогенними. Ефективність національних бюджетних політик викликає сумніви. Єдиним засобом боротьби з асиметричними та симетричними кризами є координація цих політик [3, с. 375].

Міжнародна координація економічних політик є надзвичайно складним процесом. По-перше, така координація повинна гарантувати досягнення економічних цілей кожної з країн. По-друге, координація має сприяти розробці найефективнішої економічної політики, яка змогла б проти-

діяти кризі та забезпечити економічне зростання. По-третє, координація не повинна стати джерелом великих економічних витрат для країн. По-четверте, система координації має забезпечувати якнайшвидше прийняття взаємовигідних рішень. По-п'яте, міжнародна система координації економічних політик повинна забезпечувати певну їх гнучкість на національному рівні. Для того, щоб відповідати всім вимогам, система координації повинна мати власні інститути. Ці інститути служать гарантією обраного типу координації. На інститути лягає відповідальність за задоволення інтересів всіх країн. До повноважень інститутів переходить розробка спільної економічної політики. Інститути виконують роль посередників та консультантів при переговорах між країнами чи при вирішенні міждержавних конфліктів. Крім того, інститути беруть на себе функції контролю виконання прийнятих рішень.

Центральними органами інституціональної структури ЄС по розробці та впровадженню економічної політики є Європейська Комісія та Рада ЄС. Комісія, яка є центром концентрації експертних знань в ЄС, забезпечує ефективність спільної економічної політики, в межах якої відбувається координація національних економічних політик. Комісія постійно проводить моніторинг макроекономічного середовища країн ЄС та, використовуючи право законодавчої ініціативи, запроваджує нову економічну політику. Рада ЄС, в свою чергу, забезпечує досягнення економічних цілей всіх країн ЄС. Під егідою Ради постійно проходить діалог між країнами з проблем спільного вирішення економічних проблем на основі взаємовигідного співробітництва. Саме в Раді приймаються ті рішення, які відповідають інтересам країн ЄС. На основі цього ми стверджуємо, що ефективність системи координації, а значить і ефективність макроекономічної політики європейських країн і ЄС в цілому, залежить від співвідношення наднаціональних та міжурядових принципів економічного управління, від взаємодії Комісії та Ради, які є центральними елементами інституціональної структури ЄС [4, с. 78].

Співвідношення між гнучкістю та ефективністю системи координації національних економічних політик залежить від ступеня дивергенції економічних цілей країн, від інструментів економічної політики, які вони використовують, та від загального стану світової економіки. Економічна теорія пропонує два аргументи на підтримку макроекономічного співробітництва на міжнародному рівні: статичні зовнішні ефекти та системна нестабільність. Перший аргумент полягає в тому, що національні економічні політики впливають на економіку інших держав, тому виникає можливість для подолання зовнішніх ефектів нескоординованої політики через оптимізацію за принципом Парето. Другий аргумент стосується проблеми валютних спекуляцій, які здатні дестабілізувати систему валютних курсів за умов відсутності координації економічних політик на міжнародному рівні. Для зони євро, безперечно, більш актуальним є перший аргумент [5, с. 21].

Необхідно розрізняти широку концепцію співробітництва, яка переважно не виходить за рамки звичайного обміну необхідною інформацією,

та більш вузьку ідею співробітництва, суть якої полягає в розробці спільної політики. Економічна взаємозалежність європейських країн звичайно сприяє створенню умов для розвитку міждержавного економічного співробітництва. Однак для того, щоб проаналізувати зовнішні ефекти, необхідно відрізнити конфліктні ситуації від неконфліктних. Найважливішою ознакою неконфліктних ситуацій є залежність вибору найкращої політики країною X від дій країни Y (чи навпаки), коли одна з країн не надає перевагу будь якій позиції іншої держави та не намагається досягти тотожності інтересів на міжнародному рівні [6, с. 24]. В цьому випадку лише обмежені форми координації, такі як обмін інформацією про напрямки економічної політики, можуть виявитися потрібними та економічно ефективними.

Ситуацію, що приводить до виникнення конфлікту, ми розглянемо за допомогою рис. 1. На осях розташуємо R і R^* — інструменти відповідно країни X і країни Y . Добробут як країни X , так і країни Y в цьому випадку залежить від особистого вибору інструментів економічної політики та від відповідного вибору іншої держави.

Таким чином, можна говорити про наявність кривих байдужості для обох країн. Припустимо, що точка C відображає найкращу ситуацію для країни X , а точка C^* — найкращу ситуацію для країни Y . I_0 та I_1 є кривими байдужості для країни X , при цьому I_1 віддається перевага в порівнянні з I_0 . Відповідним чином визначаємо I_0^* та I_1^* для країни Y . Незавжди зрозуміти, що тільки якщо C співпадає з C^* , то країни можуть уникнути конфліктної ситуації. Пряма, що проходить через точки C і A , включає до себе всі точки, де дотичні до кривих байдужості країни X є горизонтальними. Ця пряма, відома як «пряма реакції», дозволяє визначити вибір країни X стосовно інструменту R при будь якому виборі інструменту R^* країною Y . Отже «пряма реакції» країни Y проходить через точки C^* та A , включаючи до себе всі точки, в яких дотичні до кривих байдужості країни Y є вертикальними. Лінія, що проходить через C та C^* та визначає всі точки дотику кривих байдужості обох країн, являє собою «контрактну криву», що об'єднує всі комбінації інструментів R та R^* , які відповідають критерію оптимальності Парето.

Що трапиться, якщо країни будуть проводити свій вибір незалежно одна від одної? Чіткої відповіді неможливо дати без додаткових припущень. Перше з них буде таким: як країна X , так і країна Y володіють всією інформацією, яка відображена на графіку. У випадку, коли країни будуть робити свій вибір одночасно, то точка A виглядає вірогідним кандидатом на точку оптимальності. Тому що тільки в цій точці виконується правило рівноваги Неша: жодна з країн не може зробити кращий вибір, враховуючи вибір іншої країни. У випадку, коли країна X має право вибору першою, ймовірна рівновага буде досягнута в точці D , тому що країна A скористується можливістю вибрати точку на «прямій реакції» країни Y . Отже точка D^* буде точкою рівноваги, якщо країна Y буде вибирати першою. Але в незалежності від того, в якій точці була досягнута рівновага, країни отримують стимул координувати свої політики, тому що в

будь-якому разі залишаються можливості для оптимізації по типу Парето. Наприклад, в А жодна з країн не має стимулу односторонньо змінювати свій вибір. Але координація дозволяє обом країнам переміститися в будь-яку точку на «контрактній кривій» між точками L та M, що має сенс як для країни X, так і для країни Y.

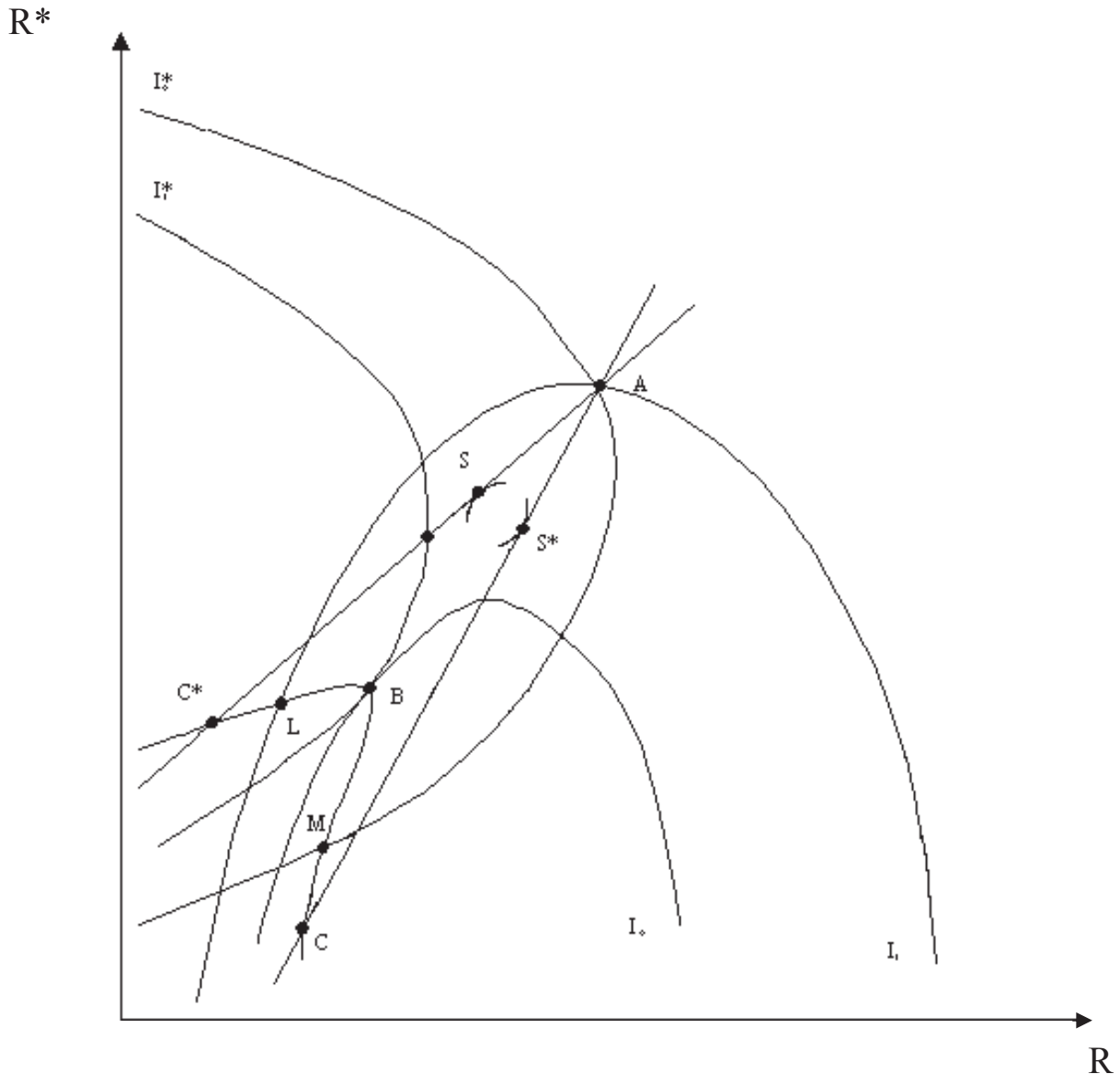

Рис. 1. Координація інструментів економічної політики між двома країнами

Можна зробити висновок, що в разі виникнення конфліктів між країнами, які незалежно одна від одної проводять свою політику, координація дозволяє отримати позитивні результати для всіх країн. Але графік допомагає визначити дві проблеми, які стримують процес координації. По-перше, якщо просування до «контрактної кривої» є взаємовигідним, то вибір конкретної точки означає суперечку інтересів різних країн. У нашому прикладі перехід від точки A до точки M означає, що перевагами координації буде цілком користуватися країна X , а до точки L — країна Y .

По-друге, через те, що ні одна з Парето-оптимальних точок не належить до будь-якої «прямої реакції», кожна з країн має стимул в односторонньому порядку змінити свій вибір та одноосібно отримати переваги для збільшення економічного добробуту. На графіку видно, що країна X заінтересована в підвищенні рівня R , а країна Y — в підвищенні рівня R^* . Тому ефективна координація неможлива без взаємної домовленості щодо перерозподілу виграшу та закріплення цих домовленостей за допомогою спеціальних угод чи інституціональної структури.

Тепер розглянемо неконфліктну ситуацію, яка зумовлює необхідність співробітництва, але не координації. Припустимо, що країни X та Y використовують для стимулювання темпів росту валового внутрішнього продукту інструменти податкової політики. Але рівень ВВП в обох країнах залежить як від власної політики, так і від політики іншої країни. Якщо кожна країна може досягати поставлених цілей при будь-якому виборі податкової політики іншою країною, то обидві країни не будуть вступати у конфлікт. Подібний висновок є вірним і в ситуації, коли країна X чи країна Y не можуть досягти своїх цілей незалежно від податкової політики свого партнера. Як в першому, так і в другому випадку вплив податкової політики країн X та Y на процес досягнення цілей кожної з країн є однотипним за своїми ефектами. Країна X чи країна Y можуть за допомогою інструментів власної політики нейтралізувати вплив тих змін в політиці, які відбулися за кордоном. Таким чином, лише мінімальний ступінь співробітництва необхідний для встановлення оптимального рівноважного положення.

Інші, більш складні, моделі передбачають як виникнення конфліктів, так і простір для координації. Припустимо, що в умовах плаваючого валютного курсу та вільного руху міжнародного капіталу країни X та Y визначають свої цілі щодо рівня ВВП та інфляції, використовуючи як інструмент політики процентну ставку. Умовами моделі передбачено, що валютний курс визначається різницею в національних процентних ставках, а також рівнем виробництва, що залежить від рівня сукупного попиту (внутрішній попит та експорт). Інфляція, в свою чергу, залежить від рівня виробництва та від валютного курсу; іншими словами, зниження курсу національної валюти має прямий інфляційний ефект через більш високі ціни імпорту, а також непрямий ефект через підвищення експортної частки ВВП [7. с. 236].

Припустимо, що країни X та Y визначають рівень своїх процентних ставок одночасно та незалежно одна від одної. Згідно з положеннями рівноваги Неша, жодна з країн не зацікавлена в односторонньому зниженні процентних ставок. Подібне зниження приведе до росту як попиту, так і виробництва, але також надасть подвійний стимул для зростання рівня інфляції — за рахунок прямого ефекту через зростання попиту та непрямого ефекту через девальвацію національної валюти та підвищення ціни імпорту. Звичайно, зростання виробництва є позитивним результатом, але інфляційні процеси, як найменше, компенсують цей ефект. На основі цього прикладу можна зробити висновок, що координація політик про-

центних ставок дає переваги для обох країн, тому що зникає компонента інфляційного тиску, яка пов'язана зі зростанням імпорتنих цін. Відсутність координації змушує всю систему вирушити в дефляційному напрямку в результаті «конкурентної ревальвації» національних валют. Наша модель, якщо вважати R і R^* відповідними рівнями процентних ставок, дозволяє проілюструвати такі процеси.

Повертаючись до аргументів проти координації, на увагу заслуговують п'ять факторів. Це витрати на розробку системи координації, витрати на впровадження цієї системи, розбіжності щодо оцінки ефектів координації, витрати, пов'язані з рівнем довіри до системи координації, витрати на часткову координацію (створення блоку). Якщо два перших фактори об'єднати, то стає очевидною необхідність порівняння вигод від координації та витрат, пов'язаних з пошуком та прийняттям узгоджених рішень щодо національних економічних політик, а також з виявленням та покаранням порушників досягнутих домовленостей. Вищевказані фактори є надзвичайно важливими також і для визначення форм координації.

Розбіжності в оцінці ефектів тієї чи іншої економічної політики в умовах координації не є, з першого погляду, перешкодою для неї. Але процес координації просувається значно швидше, якщо його учасники добре розуміють цілі один одного (навіть якщо вони дещо розбігаються) та досягають згоди стосовно взаємозалежності інструментів та цілей. Наприклад, країни можуть дуже по-різному оцінювати вплив монетарної політики на реальний валютний курс. Тому, навіть якщо була досягнута угода про стабілізацію реальних валютних курсів, країни будуть суперечливо ставитися до координації монетарної політики.

На перший погляд, рівень довіри до національної економічної політики зростає під впливом координації. Але якщо монетарна політика не є об'єктом координації між країнами, то ступінь реакції центрального банку буде обмежений можливою відносною втратою конкурентоспроможності на міжнародних ринках в результаті зростання виробничих витрат в результаті зростання заробітної плати. Тому центральні банки пристосовуються до інфляції, якщо вони діють спільно, та намагаються боротися з нею, якщо вони діють незалежно один від одного. В цьому випадку наслідком координації є прискорення інфляції. Єдиним вирішенням цієї проблеми було створення незалежного центрального банку ЄС.

Список використаної літератури

1. Les nouveaux programmes de stabilité et de convergence // *Economie européenne*. — 2009. — Sup. A, № 3.
2. Direction de la prévision. La situation économique des pays de la zone euro // *Problèmes économiques*. — 2008. — № 3597 — S. 1–5.
3. Smaghi L., Casini C. Monetary and Fiscal Policy Cooperation: Institutions and Procedures in EMU // *Journal of Common Market Studies*. — 2000. — Vol. 38, № 2. — S. 375–391.
4. Aglietta M., de Boissieu C., Gauron A., Herzog P., Jacquet P., Muet P.-A. *Coordination européenne des politiques économiques*. — Paris: La Documentation Française, 2008. — 121 s.
5. Artus P. Must nominal convergence be achieved before or after monetary unification? — Paris: Caisse des dépôts et consignations, 2007. — 25 s.

6. Artus P. Une «guerre des productivités» après l'unification monétaire? — Paris: Caisse des dépôts et consignations, 2007. — 33 s.
7. Міжнародні валютно-кредитні відносини / Філіпенко А. С., Мазуренко В. І., Сікора В. Д.; За ред. Філіпенка А. С. — К.: Либідь, 1997.

Ю. Л. Гринченко

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова

ПРОБЛЕМА ОПТИМАЛЬНОСТИ МЕЖДУНАРОДНОЙ КООРДИНАЦИИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ

Резюме

В статье рассматриваются принципы и методы международного сотрудничества в сфере координации национальных экономических политик. Наибольший прогресс в этой сфере был достигнут в Европейском Союзе, в особенности в рамках экономического и валютного союза (зоны евро). Но экономический кризис, который перерос в долговой, вызывает вопросы относительно эффективности подобной координации. Конфликт между экономическими интересами разных стран можно решить за счёт использования принципов оптимальности в сфере международной координации национальных экономических политик. Общий вывод состоит в том, что зона оптимальных решений в сфере международного экономического сотрудничества определяется компромиссом относительно целей экономической политики и наличия соответствующей институциональной инфраструктуры для осуществления координации.

Ключевые слова: макроэкономическая политика, валютно-финансовая политика, бюджетная политика, экономический и валютный союз, международная экономическая координация, принцип оптимальности, равновесие Нэша.

Y. L. Grinchenko

Odesa I. I. Mechnikov National University

OPTIMALITY ISSUES WITHIN INTERNATIONAL COORDINATION OF ECONOMIC POLICY

Summary

The principles and methods of international cooperation in the field of national economic policy coordination are addressed in the article. The European Union, especially economic and monetary union (euro zone) has achieved the biggest progress in this field. But the economic crises, which evolved into debt crisis, raise questions about efficiency of the coordination. Principles of optimality can be used for international coordination of economic policy to solve conflicts between economic interests of different countries. The general result is that the area of optimal coordination is constrained by compromise on goals of economic policy and the institutional infrastructure to conduct such coordination.

Key words: macroeconomic policy, exchange policy, monetary policy, budget policy, economic and monetary policy, international economic coordination, principle of optimality, Nash equilibrium.